

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARI SHAXSINING
PSIXOLOGIK-PEDOGAGIK XUSUSIYATLARI**

O'ljaboyeva Fotimaxon Usmonjon qizi

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti Namangan filiali

Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 2-bosqich magistranti

Annotatsiya: Mazkur tezisda boshlang'ich sinf o'quvchilari shaxsining psixologik-pedagogik xususiyatlari, ularning yosh davriga xos rivojlanish jarayonlari hamda ta'lim-tarbiya jarayonida bu xususiyatlarni hisobga olishning ahamiyati yoritiladi. Shuningdek, kichik maktab yoshidagi bolalarning bilish jarayonlari, emotsional-irodaviy rivojlanishi, ijtimoiy munosabatlari va shaxs sifatida shakllanish omillari tahlil qilinadi. Tezisda boshlang'ich ta'lim jarayonida o'quvchilarning psixologik imkoniyatlariga mos pedagogik yondashuvlarni qo'llash zarurligi ilmiy jihatdan asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, kichik maktab yoshi, psixologik rivojlanish, pedagogik yondashuv, shaxs shakllanishi, bilish jarayonlari, emotsional rivojlanish, ijtimoiy moslashuv.

Boshlang'ich ta'lim tizimi bolalar shaxsining shakllanishida muhim bosqichlardan biri hisoblanadi. Aynan ushbu davrda o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan qiziqishi, ijtimoiy munosabatlari, axloqiy qarashlari hamda shaxsiy sifatleri faol rivojlanadi. Kichik maktab yoshi davri bolaning psixik rivojlanishida o'ziga xos o'rin egallab, unda bilish jarayonlari, tafakkur, diqqat, xotira va tasavvur kabi psixologik jarayonlarning faol shakllanishi bilan xarakterlanadi. Shu sababli boshlang'ich sinf o'quvchilarining psixologik va pedagogik xususiyatlarini chuqur o'rganish ta'lim-tarbiya jarayonini samarali tashkil etishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari maktab muhitiga yangi moslashayotgan davrda bo'lib, ularning shaxs sifatida shakllanishida o'qituvchi, ota-ona va tengdoshlar bilan bo'lgan munosabatlar muhim rol o'ynaydi. Bu davrda bolalarda mustaqil fikrlash, ijtimoiy me'yorlarga rioya qilish, o'quv faoliyatiga mas'uliyat bilan yondashish kabi sifatlar asta-sekin rivojlanadi. Shuningdek, o'quvchilarning emotsional holati, qiziqishlari va ehtiyojlarini hisobga olish pedagogik jarayonning samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Shu bois boshlang'ich sinf o'quvchilari shaxsining psixologik-pedagogik xususiyatlarini o'rganish nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham muhim hisoblanadi. Ushbu tezisda kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning psixologik rivojlanish xususiyatlari, ularning shaxs sifatida shakllanish jarayonlari hamda ta'lim-tarbiya jarayonida bu omillarni hisobga olish masalalari yoritib beriladi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari shaxsining shakllanishi murakkab va ko'p qirrali jarayon bo'lib, u biologik, psixologik va ijtimoiy omillar ta'siri ostida rivojlanadi. Kichik maktab yoshi odatda 6–7 yoshdan 10–11 yoshgacha bo'lgan davrni qamrab oladi. Ushbu davr bolalar hayotida yangi faoliyat turi – o'quv faoliyatining paydo bo'lishi bilan xarakterlanadi. O'quv faoliyati nafaqat bilim olish jarayoni, balki bolaning tafakkuri, xulqi, irodaviy sifatlari hamda ijtimoiy munosabatlarining shakllanishiga ham kuchli ta'sir ko'rsatadi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining psixologik xususiyatlaridan biri ularning bilish jarayonlarining faol rivojlanishidir. Bu davrda diqqat, xotira, tafakkur va tasavvur kabi jarayonlar asta-sekin takomillashadi. Dastlab bolalarda ixtiyorsiz diqqat ustun bo'lsa, o'qitish jarayonida asta-sekin ixtiyoriy diqqat rivojlana boshlaydi. O'quvchilar muayyan vazifaga ongli ravishda e'tibor qaratish, topshiriqlarni bajarishda sabr-toqat ko'rsatish kabi ko'nikmalarni egallaydilar. Xotira jarayonida ham muhim o'zgarishlar kuzatiladi: bolalar ma'lumotlarni eslab qolish va qayta tiklashda mantiqiy bog'lanishlardan foydalanishni o'rganadilar.

Tafakkur jarayoni ham boshlang'ich maktab yoshida muhim rivojlanish bosqichini boshdan kechiradi. Ushbu davrda bolalarning tafakkuri asosan konkret-obrazli xarakterga ega bo'ladi. Ular real predmetlar, hodisalar va obrazlar orqali fikrlashga moyil bo'ladilar. Shu sababli ta'lim jarayonida ko'rgazmali vositalardan, didaktik o'yinlardan va amaliy mashg'ulotlardan foydalanish o'quv materialini samarali o'zlashtirishga yordam beradi. Vaqt o'tishi bilan bolalarda mantiqiy fikrlash, tahlil qilish va umumlashtirish ko'nikmalari ham rivojlanib boradi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining emotsional sohasida ham muhim o'zgarishlar kuzatiladi. Bu davrda bolalar hissiyotlarga boy, ta'sirchan va tez hayajonlanadigan bo'ladilar. Ular o'qituvchi va tengdoshlarining bahosiga juda sezgir bo'lib, maqtov va rag'batlantirish ularning o'quv faoliyatiga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Shu bilan birga, tanbeh yoki salbiy baholar bolalarda ishonchsizlik yoki tushkunlikni keltirib chiqarishi mumkin. Shuning uchun pedagoglar o'quvchilar bilan ishlash jarayonida ularning emotsional holatini hisobga olgan holda muloyim va qo'llab-quvvatlovchi yondashuvni qo'llashlari muhimdir.

Mazkur yosh davrida ijtimoiy munosabatlar ham faol rivojlanadi. Boshlang'ich sinf o'quvchilari asta-sekin jamoada ishlash, do'stlik munosabatlarini o'rnatish va guruh qoidalariga rioya qilishni o'rganadilar. Maktab jamoasi, sinfdoshlar va o'qituvchi bilan bo'lgan munosabatlar bolaning ijtimoiy tajribasini boyitadi. Bu jarayonda o'qituvchining shaxsiy namunasining ahamiyati katta bo'lib, u bolalar uchun muhim ijtimoiy model vazifasini bajaradi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari shaxsining rivojlanishida pedagogik ta'sir

muhim rol o'ynaydi. Ta'lim jarayonida bolalarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olish, ularning qiziqishlarini qo'llab-quvvatlash hamda mustaqil fikrlashga undash zarur. Interfaol metodlar, didaktik o'yinlar, muammoli vaziyatlar va ijodiy topshiriqlardan foydalanish o'quvchilarning faolligini oshiradi hamda ularning shaxsiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Shuningdek, boshlang'ich ta'lim jarayonida ota-onalar bilan hamkorlik qilish ham muhim ahamiyatga ega. Oila muhitida yaratilgan ijobiy psixologik sharoit bolaning o'qishga bo'lgan munosabatini mustahkamlaydi. Ota-onalar va o'qituvchilar o'rtasidagi samarali hamkorlik bolalarning shaxsiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlash, ularning qobiliyatlarini aniqlash va rivojlantirishga yordam beradi. Shu sababli boshlang'ich sinf o'quvchilarining psixologik-pedagogik xususiyatlarini hisobga olgan holda tashkil etilgan ta'lim jarayoni ularning har tomonlama barkamol shaxs sifatida shakllanishiga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich sinf o'quvchilari shaxsining psixologik-pedagogik xususiyatlarini o'rganish ta'lim-tarbiya jarayonini samarali tashkil etishda muhim ahamiyat kasb etadi. Kichik maktab yoshidagi bolalar psixikasida bilish jarayonlari, emotsional holat va ijtimoiy munosabatlar faol rivojlanadi. Ushbu davrda o'quv faoliyati bolaning shaxs sifatida shakllanishida yetakchi omil bo'lib xizmat qiladi.

Boshlang'ich ta'lim jarayonida o'quvchilarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olish, ularning qiziqishlari va ehtiyojlariga mos pedagogik metodlardan foydalanish ta'lim samaradorligini oshiradi. Shuningdek, rag'batlantirish, qo'llab-quvvatlash va ijobiy psixologik muhit yaratish o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan motivatsiyasini kuchaytiradi hamda ularning shaxsiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Shu bois boshlang'ich sinf o'quvchilari bilan ishlash jarayonida o'qituvchi va ota-onalarning hamkorligi, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash hamda bolalarning psixologik xususiyatlarini chuqur hisobga olish muhim hisoblanadi. Bu esa kelajakda mustaqil fikrlaydigan, faol va ijtimoiy jihatdan yetuk shaxslarni tarbiyalashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Karimova V.M. Pedagogik psixologiya. – Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2010.
2. Davletshin M.G. Umumiy psixologiya. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2002.
3. G'oziyev E.G'. Yosh davrlari va pedagogik psixologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2010.
4. Nishonova Z.T., Alimuhamedov A.A. Bolalar psixologiyasi va uni

- o'qitish metodikasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2014.
5. Vygotskiy L.S. Psixologiya razvitiya rebenka. – Moskva: Smysl, 2005.
 6. Elkonin D.B. Psixologiya razvitiya v detskom vozraste. – Moskva: Akademiya, 2007.
 7. Podlasy I.P. Pedagogika. – Moskva: Vldos, 2012.
 8. Shoumarov G'.B. Oila psixologiyasi. – Toshkent: Sharq, 2000.